

Sagn og Tro knyttet til Sten i Københavns Amt.

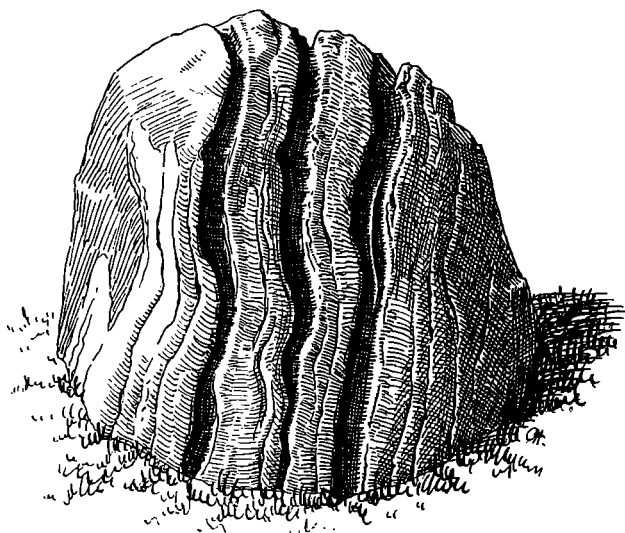
Af August F. Schmidt.

Naar vi mener at kunne tillægge Nutidsmeddelelser om Almuens Tro og Skik et ikke ringe historisk Værd, er det ud fra den Erfaring, at Landalmuen i det hele har hængt stærkt ved nedarvede Skikke og Forestillinger, saaledes at meget nu kendt og brugt kan have Aarhundreders Hævd. I den Sagngruppe, afgrænset til Københavns Amt, som vi i det følgende skal høre nærmere om, vil det da ogsaa vise sig, at Grundlaget for Sagnene, der er knyttet til store Sten, i alt væsentligt rækker tilbage til ret fjerne Tider; thi Stensagnene indeholder Træk, der viser, at vi her staar overfor primitive Tankesæt, saaledes som vi endnu kan finde dem hos Naturfolk, f. Eks. i Afrika og Australien. Forudsætningerne for Stensagnene, som er optegnet blandt danske Bønder i den nyeste Tid, er Fortællinger, der paa Grundlag af den Forestillingsverden, som primitive Mennesker ejer, har det bestemte Maal for Øje at *forklare* alt det, man møder i Naturen. En saadan Forklaring, som gives i Mythens eller Sagnets Form, betegnes med et græsk Ord: *Aition* (deraf *Ætologi*), som betyder *Aarsag*.

Vi vil da ogsaa straks se, at Hovedparten af de følgende Stensagn er ætiologiske Sagn. Almuen har villet forklare, hvorledes denne eller hin store Sten er kommet til at ligge her eller der, og da Geologi ikke kendtes, toges Fantasien og gængse Trosforestillinger til Hjælp. Det er da ogsaa ganske naturligt, at Almuen sagde, og troede, at de store Sten var *kastede* til deres Pladser af *Kæmper* (Jætter Trolde, Troldkvinder), hvilket er Tilfældet med Nr. 6, 7, 8, 10, 11, 12,

16, 18, 20, 21, 23. Om Nr. 10 og 12 fortæller Sagnet dog, at Stenene er kastede af Dronning Margrete; en Variant, hvis folkelige Ægthed man har Grund til at tvivle paa. Rigtig nok har Dronning Margrete indtaget en stor Plads i Roskildeegnens Sagn, og dette er maaske Grunden til, at hun i et Par Tilfælde indtager en Kæmpes Plads i Sagnene. Beviset for, at det var Kæmper, der havde kastet de store Sten, fandt man i Mærker i visse Sten, som havde Lighed med Fingre, og disse Mærker nævntes da ogsaa som *Kæmpefingre* (se Nr. 2, 13); for Københavns Amts Vedkommende hører Sagnene dog ikke til den gængse Type. Nej, her fortælles mere dramatisk om, hvorledes Fanden falder og trykker i Faldet et Haandmærke i Stenen; eller at Fandens Oldemor griber i Stenen, da hun kastes ud af Helvede, og trykker derved sin Haand ind i Stenen. Paa Sten Nr. 22 er baade en *Knytnæve* og et *Kyllingetrin*. I Nr. 1, 12, 13 er *Fodspor*, og i Nr. 4, 13, 15 er *Fordybninger*. I Nr. 7, 10, 11, 20, 23 er der en *Stribe* omkring Stenene, forklaret som fremkommet ved, at Stenene er kastede i en Kæmpekvindes Haarbaand, Haar eller Strømpebaand. I Virkeligheden er disse Striber eller Fordybninger omkring Stenene Isskurer, fremkomne ved Stenenes Overførsel med Isen i Istiden fra den skandinaviske Halvø til Danmark. Hvorledes man i de enkelte Tilfælde forklarer de øvrige Stenmærker, skal lige antydes her. Fodsporet, eller et Fodpar, som findes indhugget paa mange Sten i Danmark, hvortil der ogsaa knyttes Sagn, er et Udtryk for en primitiv religiøs Fremstillingskunst hos vort Lands Befolkning i Oldtiden, men ikke alene i Danmark, ogsaa i det øvrige Europa og i Asien (helt til Indien) og i Afrika findes Fodspor indhugget i store Sten. Dette religiøse Tegn forekommer særligt mellem Broncealderens Helle-ristninger i Sverrig og Norge, hvorfor det i Danmark vel ogsaa maa være fra denne Tid. Fodsporet var baade et oldkristeligt og buddhistisk Symbol, der gengav det af Guddommen efterladte Fodspor. Dette kunde da ogsaa være udtrykt ved Fodsporene fra Broncealderen, der vel næppe har ligget fjærnt fra den Tid, da Guddommen endnu ikke fremstilledes billedligt, men dog vel tænktes at have menneskelig Skikkelse. Senere blev Fodsporene et almindeligt helligt Tegn.

der kunde gentages i Mængde, som det ses i Helleristningerne.¹⁾ Haandaftryk i Sten turde vel ogsaa være et Minde om en primitiv religiøs Fremstillingskunst? Fordybninger i Sten, som ved Nr. 4, hvor en Prinsesse ifølge Sagnet skal have siddet, kan vist kun forklares ved en geologisk Undersøgelse af selve Stenen, men selvom man kan bestemme, om Fordybningen er naturlig eller udhugget, saa kan man vel vanskelig opklare, *hvorfor* Fordybningen i sidste Tilfælde er

Fandens Fingre

(Tekstens Nr. 2). Efter Tegning af P. Holm, Novbr. 1927.

udhugget. En Del af de mange Mærker i Sten, hvorom der gaar Sagn, er sikkert huggede af Mennesker; maaske Forsøg paa at sprænge Stenene ved Hjælp af Kiler, saaledes som det er Tilfældet med Karl Gustavs Sten (Nr. 3; jfr. 13,15). Det er vel nok et ganske uhistorisk Sagn, der forklarer den mislykkede Stenkløvning som et Varsel for, at Karl Gustav ikke skulde komme til at indtage København. Er dette Tilfældet, kan Sagnet ikke være fremstaaet førend efter 1660. Det er naturligvis ogsaa uhistorisk, naar Sagnet fortæller, at Bisp Vilhelm og Dronning Margrete har traadt „Gudens Fodspor“ i Stenene Nr. 1, 12, 13.

Naar nu Kæmperne kastede med Sten, saa var det natur-

ligt, at de kastede dem efter det mest fremtrædende i Landskabet, nemlig *Kirkerne* (Nr. 6, 7, 8, 10, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 23), hvorfra den for dem saa ildelydende Klokkeklang lød. I „Kæmpekast efter Kirker“ har vi maaske Mindelser fra hin Tid, da gammelt hjemligt Hedenskab kæmpede med ny indvandret Kristendom her i Landet, altsaa fra Tiden omkring Aar 900—1100, da det saakaldte *Sædskifte* i Norden fandt Sted. De gamle hedenske Guddomme har ifølge Folketroen ikke kunnet taale at høre de kristne Klokkers Klang, og saa har de ladet de store Sten suse efter de stakkels Kirker. Nu findes der ogsaa nogle Sagn om *Kæmper, der slaas indbyrdes* (her Nr. 10), hvilke gennemgaaende er faa i Modsætning til de øvrige Kæmpekastsagn. Denne Sagntype kan maaske henføres til Oldtiden, idet man fra den græske Oldtid kender Sagn om Kykloper, der kastede Sten efter hinanden, baade i Alvor og Spøg. Muligvis har der været Sagn i Oldtidens Danmark om Jætter, der kastede med Sten efter hinanden, og det er saa Minder om disse Kampe, vi har i de forholdsvis faa Sagn, der nu kendes om Kæmper, der slaas indbyrdes. Det er ogsaa temmelig sandsynligt, at mange Kæmpekast efter Kirker oprindelig, før Kirkerne blev byggede, har været Kæmpekast efter andre Kæmper.

Til næsten alt særligt fremspringende i Naturen knyttedes Sagn af vidt forskellig Art, saaledes ogsaa til Sten. De vigtigste Sagn er afhandlede ovenfor, men der er tilbage endnu at nævne nogle Smaatræk. Ved Sten Nr. 4 skal en Prinsesse *Lucie* have aflivet sit Barn; ved Sten Nr. 9, *Kræmmersten*, er en Kræmmer bleven kvalt; et Træk, der ogsaa kendes knyttet til andre Sten. At der ved en stor Sten maatte opholde sig *Trolde*, er næsten ligetil (her Nr. 8, 20), og Folk var da ogsaa forhen ikke altid helt dristige ved at gaa helt hen til en stor Sten; undertiden var der en „Troldesti“ fra én „Sagnmagnet“ til en anden; saaledes her ved Nr. 20. Man mente, det var de underjordiske, der paa vedkommende Strækning havde deres Spaseregang. Ofte har en „Troldesti“ været en Dyresti. At ødelægge en stor Sten, hvortil Sagn knyttedes, var en farlig Sag, Hævn vilde komme over den Mand, der sprængte Stenen (jfr. Nr. 20); under-

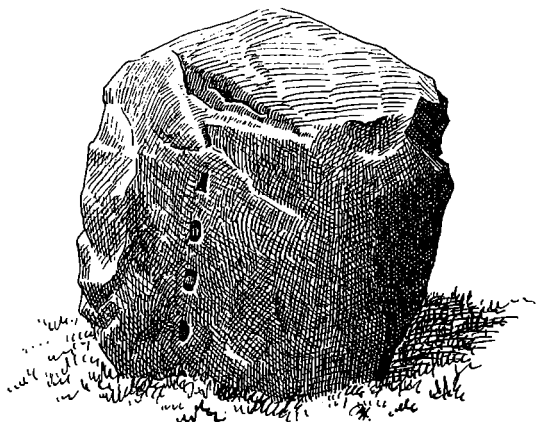
tiden skete der dog intet, selvom en stor Sten blev bortsprængt (Nr. 8). Hvis man saa Ild et eller andet Sted paa Markerne, især ved Kæmpehøje, mente man, at her laa Skatte gemt, ligesom en Yttring viser, at man ogsaa troede, at dette var Tilfældet ved Sten Nr. 20, fordi man havde set Ild der. En ret udbredt Narrespøg forhen var at bilde Børn ind, at deres smaa Brødre og Søstre blev hentede fra denne eller hin Sten (her Nr. 22), undertiden af Storken, men vistnok tiest af Jordemoderen. Motivet: Børn hentet fra store Sten er brugt med fremragende Kunst af *Thorkild Gravlund* i flere af hans Romaner, f. Eks. i *Jættebroen* og *Flintenstens Ole*. *Folkevittigheden* sættes ogsaa i Forbindelse med de tavse Sten, idet man fortæller om saa mange Sten, at de vender sig, naar (hvergang) de lugter nybagt Brød (her Nr. 18). Da en Sten ikke kan lugte, vender den sig aldrig. *Regnvand* i Stenfordybninger har altid været anset som særlig helbredende for forskellige Sygdomme: Udslet, daarlige Øjne (Nr. 12), Vorter o. s. v.

Stenenes *Navne* kan hyppigt være af Interesse for Dialektforskere og Stednavneforskere (jfr. Nr. 5, 6, 11, 17, 19, 22), undertiden er Navnene blot afledte af Sagnene og Sagnenes Personer, der knyttes til Stenene (saaledes Nr. 1, 2, 3, 9, 12, 13, 14, 15, 18, 20), undertiden kendes kun Navnet, ikke Sagnet, der knyttes til en Sten, saaledes Nr. 17. Nogle af de store, opretstaaende Sten er *Bautastene* fra Oldtiden (Nr. 18, 19). Allerede Bronzealderens Mænd brugte stundom at rejse en Sten over en Gravhøj. Imidlertid synes Bautastenene især at tilhøre Jernalderen, frem for alt dens senere Aarhundreder. En utilhugget, aflang og ret slank Granitsten er bleven rejst paa Enden; ofte knejser den ene paa flad Mark, stundom paa en Høj, men hyppigst er der rejst en Kreds af Stene. Hvad disse Stene har skullet udrette, véd vi ikke; mulig har man derved betegnet en hellig Plet eller et Tingsted, mulig er en Begivenhed bleven mindet, men Stenene tie, og uvilkaarlig følger vi Ærefrygt for, hvad der skjules for os.²⁾

Vi skal nu høre, hvad Sagnene fortæller om en Del store Sten i Københavns Amt. Stenene vil blive nævnt i samme Rækkefølge som Sognene i Traps Danmark.

1. *Bisp Vilhelms Fodspor (Roskilde)* nævnes 1818 i *J. M. Thieles Danske Folkesagn* I, 10, og var da at finde paa søndre Side af Roskilde Domkirke i en Dørsten. Fodsporet er ifølge Sagnet fremkommet, hvor Biskop Vilhelm i Harme satte sin Fod, da han standsede Sven Estridsen ved Indtrædelsen i Kirken og lyste Kongen i Kirkens Ban, fordi han havde vanhelliget Kirken ved uretfærdigt at lade dræbe en Mand. Traditionen kendes nu ikke mere i Roskilde.
2. *Fandens Fingre (Roskilde)* har tidligere staaet opret — med Striberne lodrette — i det ydre Stengærde, der heggede det gamle Blegstræde (nu Borgeviget). Stenen er nu opstillet ved Vandtaarnet. Om denne Sten fortæller Sagnet, at Fanden en Gang paa Store Bededag var i Roskilde; men som man ved Højtiden begyndte med Klokkeringningen, styrtede han over Hals og Hoved ud af Byen og faldt da tværs over Vejen. Man „ser endnu paa samme Sted i Gærdet Sporet af hans 5 Fingre i en vældig Sten, hvor han satte Haanden i Faldet“.³⁾ Om samme Sten fortæller *Jens Kamp* i *Danske Folkeminder* 1877, 340, 979, at den standsede Fandens Oldemor, da Fanden kastede hende med saa stor Kraft ud af Helvede, at hun ikke kunde standse, før hun fik fat i en stor Sten, og en saadan fik hun fat i „Øst for Roskilde“. I Stenen sees „fem lange Striber, der er dannede af hendes Fingre, før hun fik Hold paa sig selv.“
3. *Karl Gustavs Sten (Roskilde)* har ligget i en Stenhøj i den gamle Købmandsgaard Algade Nr. 15. Stenhøjen blev nedrevet o. 1895. Stenen blev saa anbragt udenfor Porten, der førte fra den gamle Købmandsgaard ud til St. Pederstræde, hvor den laa indtil den blev skænket til Byen af dens daværende Ejer og opstillet o. 1905 foran Vandtaarnet i Roskilde. I Stenen, der var „af almindelig raa Dannelse“, var „indslagen 5 Jernkiler af den svenske General under Krigen med Danmark. Idet Kilerne én efter én sloges i, skal Generalen have sagt: „Saa vist som denne Sten skal flækkes, skal København blive indtaget, og Danmark tilhøre Sverrig.“ Da Stenen mod al Forventning ikke flækkedes, skal Generalen i Harme have

faret fra Stenen og de Danske opbevaret den. Det er 25 Aar siden (5: 1820), jeg saa den med alle Kilerne vendt ud mod Kørevejen, og jeg har erkyndiget mig om, at den er der endnu".⁴⁾ Med den svenske General maa utvivlsomt menes Kong Gustav. Hos Thiele (1818) I, 14 meddeles, at Karl Gustav skal have sagt, da han stod ved den vældige Sten: „Saa vist skal jeg tage København, som jeg kan sprænge denne Sten her.“ Han lod da fire Kiler,

Karl Gustavs Sten

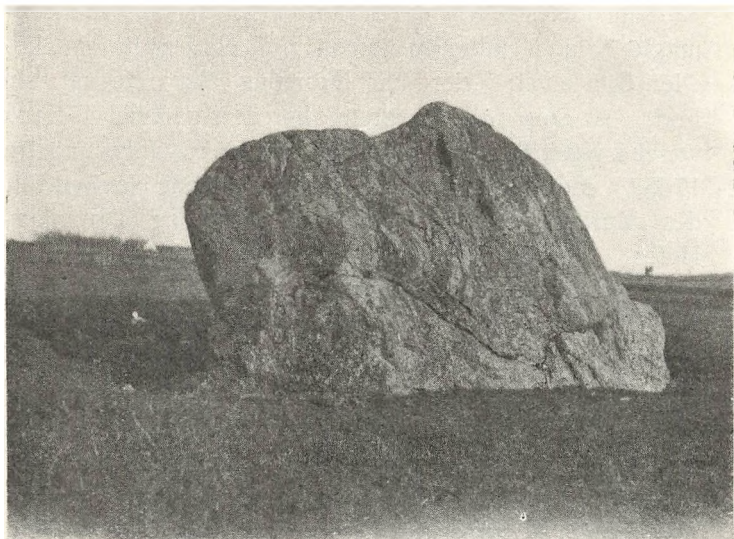
(Tekstens Nr. 3). Efter Tegning af P. Holm, Novbr. 1927.

den ene efter den anden, drive ind i Stenen, men den sprængtes ikke derved, og Karl Gustav fik jo heller ikke København. En Variant fortæller,⁵⁾ at Karl Gustav huggede fire Gange med sit Sværd i Stenen, men han kunde hverken kløve denne eller indtage Danmarks Rige. I Ugebladet „Dannebrog“, 1853, Nr. 14 (udg. af *Fred. Barfod*) findes et Digt: *Stenen*, skrevet 1851 af *Hrolf*, hvori Sagnet om Karl Gustavs Sten i bunden Form genfortælles.

4. *Sten* paa Luciehøj (Sokkelund Herred, *Lyngby Sogn*) i Frederiksdal Skov paa højre Side af Vejen, naar man drager til Kollekolle. En Prinsesse ved Navn Lucie har — ifølge Sagnet — siddet paa Stenen og aflivet sit nyfødte Barn; endnu sees en Fordybning i Stenen, hvor hun har siddet.⁶⁾
5. I *Lyngby Sogn* fandtes paa Markerne gamle Stenmindes-

mærker, meddeles til *Resen* i sidste Halvdel af 17. Aarhundrede: „et paa Lyngby mark, kaldet *Dyresten*, et andet paa *Stokkerup* mark, kaldet *Bredsten*, og et tredje paa *Lundtofte* mark, som kaldes *Smallesten*“.⁷⁾ Kendes der Sagn om disse Sten i Nutidstraditionen?

6. *Albaar-Stenen* (Smørum Herred, *Brøndbyvester* Sogn) er kastet af Klintekongen i Stevns efter Glostrup Kirke efter at den var blevet bygget. Han følte „sig besværet derover“ og slyngede den store Sten efter Kirken, men Stenen faldt ned forinden „og ligger nu lige i Strandkanten og kaldes Albaar-stenen“.⁸⁾
7. *Sten* (Smørum Herred, *Sengeløse* Sogn) paa Vadsby Mark, er kastet fra København efter Fløng Kirke. Der er en Stribe omkring Stenen.⁹⁾
8. *Sten* (Smørum Herred, *Ballerup* Sogn) paa Aagerup Mark, var saa stor, at det Stykke, der ragede op over Jorden, var paa Højde med et Hus. Stenen skulde engang sprænges, og der blev gravet en Grøft om den for at sprænge den, men der kom en Rædsel over dem, der skulde udføre dette Arbejde, saa de flygtede deres Vej. Senere blev Stenen sprængt af en ny, ung Ejer, som solgte over 20 Kubikfavne Sten af det Stykke, der ragede over Jorden. Resten sidder endnu under Jordoverfladen. Der timedes ikke Ejeren nogen Ulykke, fordi han havde sprængt Stenen, der skal være kastet af en Trolde efter Roskilde Domkirke. Trolde kunde ikke lide Kirkeklokkelangen. Stenen kom ikke længere end til Aagerup. Meddelerinden turde i sin Barndom ikke komme helt hen til Stenen, naar hun var alene. Hun var bange for det Trolde-tøj, der holdt til i eller ved Stenen.¹⁰⁾
9. *Kræmmersten* (Sømme Herred, *Himmelev* Sogn) paa Kræmmerstensbakken paa Landevejen udfor Veddelev, er en „Nummersten“ ved Vejen. En sovende Kræmmer skal her være kvalt af sin Bylt.¹¹⁾
10. *Sten* (Sømme Herred, *Aagerup* Sogn) nær Strandbredde ved Bolund Klint, er kastet af en Heks fra den anden Side Fjorden efter en Trolde, der spottede hende. Stenen ramte Trolde oven i Hovedet, saa han sank i Jorden.

Bolundstenen

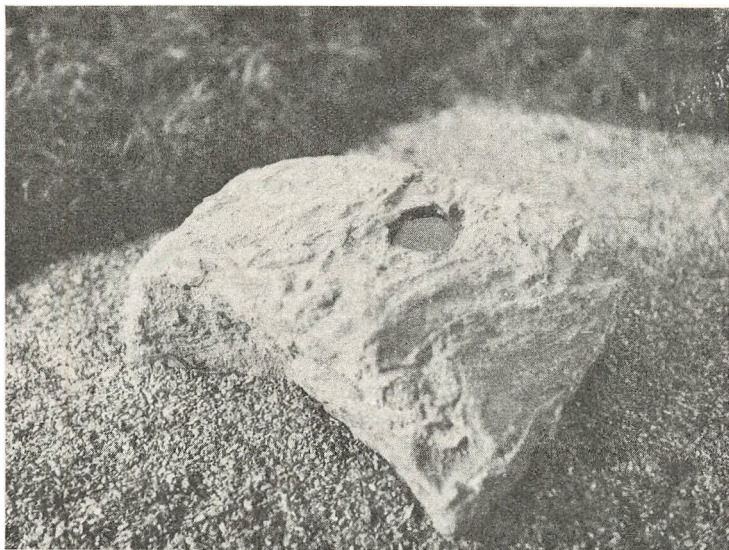
(Tekslens Nr. 10). Efter Fotografi af Boghandler A. Flensborg, Oktober 1927.

Flyttes Stenen, vil Trolden komme frem for Dagens Lys. Varianter: Stenen er kastet efter Aagerup Kirke af en Heks fra den anden Side Fjorden; kastet mod Fløng Kirke (jfr. Nr. 7); kastet af en Kvinde, som har bundet sit Haar omkring den, thi der er Mærke af dette; kastet af Dronning Margrete(!) efter Roskilde Domkirke.¹²⁾

11. *Odssten* (Sømme Herred, *Jyllinge* Sogn) paa en Odde Syd i Sognet, benævnes i den antikvariske Indberetning af 1808¹³⁾ som en „uhyre Sten eller Klippestykke paa Strandbredden“, er kastet af en Troldkvinde paa den anden Side Fjorden efter Gundsømagle Kirke. Hendes Slynge eller Haarbaand, hvori hun kylede Stenen, har efterladt sig en Fure rundt omkring denne.¹⁴⁾ Odssten er 2,5 Meter over Jorden og er ca. 5 Meter lang.¹⁵⁾
12. *Dronningestenen* eller *Dronning Margretes Sten* (Sømme Herred, *Gundsømagle* Sogn) findes i Vejrabatten paa Roskilde—Frederikssundsvejens Vestside, o. 400 Meter Nord for det Sted, hvor Vejen til Gundsømagle drejer af fra Hovedlandevejen. I Stenen er en Hulhed af Form som et Fodspor: 26 cm. langt, 12 cm. bredt og 6 cm. dybt.

1808 meddeles til *Rasmus Nyerup* efter Bønder i Gundsømagle,¹⁶⁾ at i Hulheden kan man til Nød sætte en Sko eller Støvlehæl; „der har Dronning Margrete sat sin Fod.“ At Dronning Margrete allerede i gammel Tid har været knyttet til Stenens Omegn, ses af en Oplysning fra 1765,¹⁷⁾ idet der da nævnes, at der i Stenens Nærhed findes Marknavne som Dronning-Agrene og Dronning-Hulen. Det forklares, at disse Navne hidrører fra, at Dronning Margrete saa ofte rejste der forbi. I 1818 meddeler Thiele¹⁸⁾ (efter en mundtlig Meddelelse), at det var Kong Frodes Dronning, der traadte Sporet i Stenen. Da Dronningen nemlig havde erfaret, at hendes Mand var død og blevet begravet ved Værebros (ikke langt Nord for Stenen), blev hun saa bedrøvet, „at hendes Fod nedtrykkedes i en stor Sten, hvorpaa hun traadte. Samme Sten kaldes derfor endnu Dronningestenen.“ 1877 meddeles,¹⁹⁾ at Dronning Margrete traadte paa Stenen, da hun kastede Sten efter Roskilde Domkirke; der fremkom da et „Mærke af hendes Fod“. I 1885 fortælles, at Dronning Margrete skal have sagt, at „saa vist som jeg træder i denne Sten, saa vist skal Slaget staa her“. ²⁰⁾ 1913 meddeles (i DFS), at Dronning Margrete var saa hellig, at hendes Handsker straks vilde sejle op til Himlen, hvis hun hængte dem paa Solens Straaler. Og i en Optegnelse fra 1922²¹⁾ fortælles Sagnet saaledes: Dronning Margrete sov paa en Kæmpehøj; en Trolde kommer ud af Højen og forfølger hende. Hun svinger sig paa sin Hest, idet hun træder fra paa Stenen — deraf Fodafttrykket. Bønderne turde i gammel Tid ikke rigtig komme Stenen nær. Folk med daarlige Øjne kunde faa dem helbredte ved at bade dem med Regnvand, som var blevet staaende i Traaddet (meddeles 1885).²⁰⁾ Stenen holdes i vore Dage meget omhyggelig befriet for Græs og Jord af Stedets Vejmand, beretter afdøde *Thomas B. Bang* i sin Beskrivelse af Stenen (i DFS) fra o. 1910, som er benyttet ovenfor til Stedsbestemmelsen.²¹⁾

13. *Dronningestenen* eller *Dronningestolen* (Voldborg Herred, Allerslev Sogn) findes nu i den nordlige Del af Lejre

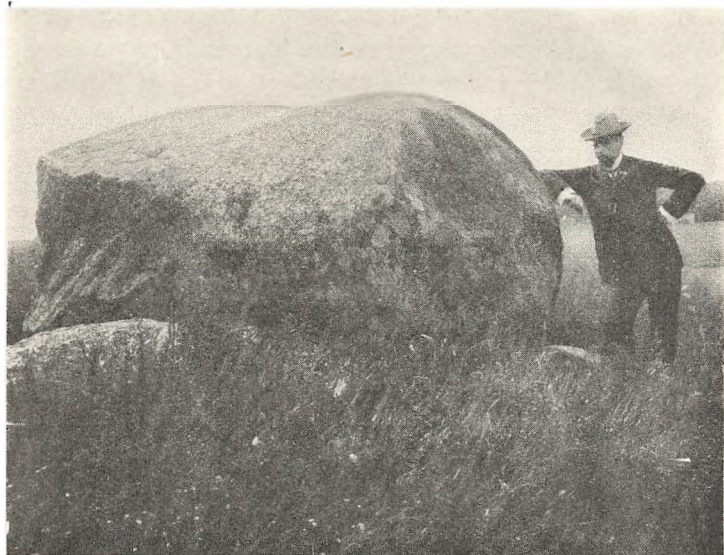
Dronningestenen eller Dronning Margretes Sten.

(Tekstens Nr. 12). Efter Fotografi af Boghandler A. Flensborg, Oktober 1927.

Vest for Lejre Aa; er afsat paa *Ole Worms* Tegning fra 1643, signeret B. I Stenen er et Sædemærke, hvilket ogsaa fremgaar af *Worms* Tegning; paa en Høj med Randsten er „Stolen“ ganske tydeligt angivet. Den har ligesom Ryglæn mod Syd og Sæde mod Nord. Netop saadan ser den i Hovedsagen ud, kun er i vore Dage „Ryglænet“ nordligst og „Sædet“ sydligst, meddeler *Vilhelm la Cour*, til hvem en gammel Kone i 1920 fortalte, at Stenen har sit Navn, fordi Dronningen havde brugt den som Skammel, naar hun vilde stige til Hest. Man kunde, paastod hun, endnu tydeligt se Aftryk af Hælen og Fodbladet. Noget anderledes lyder *Ole Poulsens* Relation af 1741: „Neden paa Siden af *Dronning Steenen*, som nu er omveltet af sit Stæd, skal være Formen af en Haand og Fingere, ligesom den kunde være indtrygt udi blødt Vox.“ Dette beror dog paa fri Fantasi. Stolens „Ryg“ er fremkommet derved, at Stenens øverste Del for lange Tider siden er bortsprængt. Stenen gør Indtryk af at være en fritstaaende „rejst Sten“, hvis øverste Parti er gaaet tabt, og hvis største Del er dækket af Mulden.²²). Stenen vil

nu blive bevaret efter Foranstaltning af Lehns greve *J. Holstein-Ledreborg*.

14. *Dronning Margretes Sten* (*Allerslev Sogn*) er en enlig Sten Syd for den fredede Hyldehøj Øst for Lejre Aa paa Landtangen mellem Kornerup Aa og Lejre Aa. Denne Sten, der er fredet gennem Naturfredningsnævnet, er ifølge Vilh. la Cour en Rest af en af de tidligere Stensætninger, som var der paa Stedet. Stenen er en fritstaaende Kampestensblok, noget ødelagt ved Bortsprængninger, ca. 1,65 Meter høj og ved Jorden ca. 1,40 Meter bred.²²⁾
15. *Kongestolen* (*Allerslev Sogn*) er en stor flad Sten, der laa under den sydlige (nu nedrevne) Ladelænge i Loens Lergulv til den gamle Kongsgaard i Lejre By. Nu findes Stenen i Kongsgaardens nuværende Have. Stenen omtales af en af de mange Lejreskribenter, Pastor Wilse, som „en stor Steen, noget udhulet“, og han vil vide, at baade den og Dronningestolen før har staaet paa Danshøj.²³⁾
16. *Sten* (*Voldborg Herred, Hvalsø Sogn*) paa Nørre Hvalsø Mark, Matr. Nr. 4, er kastet af Trollden i Grøntved Høje ved Tølløse efter Hvalsø Kirke, fordi de ringede med Kirkeklokken. Trollden kunde ikke se Kirken, og Klokkeringningen standsede, saa han havde ikke noget at sigte efter; derfor ramte han ikke Kirken.²³⁾
17. *Valdemarsstenen* (*Hvalsø Sogn*) i en Bakkeskraaning tæt Syd for Ravnsholte.²⁴⁾
18. *Troldbystenen* eller *Troldby Kælling* (*Voldborg Herred, Hyllinge Sogn*) paa den nordre Bakkeskraaning ned mod Ejby Aa lige ved Skellet mellem Ejby og Kyndeløse Marker, men paa Kyndeløsesiden, er 2½ Alen høj, 1½—2½ Alen bred og kastet af en Trolld paa den anden Side Fjorden efter Hyllinge Kirke — eller en Trolld kom sejlene fra Vest over Fjorden, men da Solen stod op, blev han til en Sten²⁵⁾ (et Træk, der ogsaa kendes andetsteds fra). Trollden har villet gøre Angreb paa en Kirke, men Straffen er saa kommet over ham for tidlig. Troldbystenen vender sig, naar den lugter nybagt Brød.²⁶⁾ Den er en Bautasten fra Oldtiden.²⁷⁾
19. *Hjaltesminde* (*Tune Herred, Tune Sogn*) „kaldes en

Sten paa Nørre Hvalsø Mark, Matr. Nr. 4.

(Tekstens Nr. 16). Efter Fotografi i Dansk Folkemindesamling af afd. Arkivar
Thomas B. Bang, Juli 1909.

Bautasten, liggende paa Bonden Jens Nielsens Lod, staar nu $2\frac{1}{2}$ Alen over Jorden. Den har været højere; men et Stykke er flækket skraat af, og derpaa skal have været Runer eller efter Almuens Udtryk: Troldskrift.²⁸⁾ Kendes denne Sten endnu og knyttes der Sagn til den?

20. *Kællingestenen* eller *Troldkællingestenen* (Tune Herred, *Jersie Sogn*) fandtes paa *Jersie Mark*, kastet dertil af en *Troldkælling* i *Skaane*, som ikke kunde taale at høre *Højelse Kirkeklokker*. Stenen naaede ikke sit Maal, men faldt ned „paa Jens Larsens mark.“²⁹⁾ Den blev kastet i *Troldkællingens Haarbaand*, og hvor „hårbåndet havde trykket, kunde ses en rende omkring stenen, ligeledes var der altid en sti imellem stenen og *Højelse kirketårn*, både over sæd og græs. Den (s:Stenen) blev skudt før udskiftningen af den bruger, på hvis ager den lå, men han mistede alle sine heste, hvorfor ingen mere turde røre den før 1874, da den blev benyttet ved opførelsen af en staldlænge (*Jens Larsens, Ejerens*). Det viste sig da, at

den havde ligget på to store, lange sten, hvor der ligesom var en grav imellem, og i de fire hjørner lå to store runde sten, hvor der fra to til to var lagt et lag af flintestensskjærver. Stenen lå ved siden af en høj, kaldet Lånehøj, som nu er jævnet.³⁰⁾ I en Variant af Sagnet fortælles,³¹⁾ at en „stor Kone ovre i Skaane blev af Klokkens stærke Klang forstyrret i sin Middagssøvn“, hvorfor hun kastede Stenen. — Det maa sikkert være ovennævnte Sten, der anføres i Danske Sagn III, Nr. 220 (jfr. Trap⁴ II, 378) som liggende paa *Skennese* (b: *Skensved*?) Mark, kastet af en Troldkone i Skaane efter Højelse Kirkeklokker, „fordi de brummede saa fælt.“ Hun kastede Stenen i sin lange Haarfletning, og Furen ses endnu paa Stenen efter Fletningen. En Optegnelse fra o. 1906,³²⁾ der meddeler, at hvor Stenen laa, „er nu Naurbjerg bygget“, er ikke rigtig. Omkring 1889 berettes,³³⁾ at der er set Ild ved Stenen, „og det kan altså ikke fejle, at der må være penge under den.“

21. *Sten* (Ramsø Herred, Syv Sogn) paa Vibygaards Hovmark ved Vejen fra Kummelhusene til Syv, er kastet efter Syv Kirke af en Troldkvinde fra Hornsherred. Stenen er nu fjernet.³⁴⁾
22. *Graasten* (Ramsø Herred, Borup Sogn) midt i Magleskov ved Skovvejen fra Gammerød til Stubberup og Lammestrup. Børn fra Borup Sogn kom fra Gammelsø i Ryskov eller fra den store Graasten, der bar Mærker af en Knytnæve og af et Kyllingtrin. Det var Jordemoderen, som hentede Børnene her, ikke Storken.³⁵⁾
23. *Sten* (Ramsø Herred, Højelse Sogn) kastedes efter Højelse Kirke af Troldkællingen i Skaane, der ogsaa kastede Stenen, der faldt paa Jersie Mark (Nr. 20). Stenen ramte ikke Kirken, men faldt ned Nord for denne, fordi Erkeengelen Mikael, der er Kirkens Værnehelgen, slog til Stenen med sit Sværd. Denne Sten, hvorom et andet af Troldkællingens Haarbaand sidder, ligger nu som Grundsten i den nordre Kirkegaardsmur. Stenen, der faldt paa Jersie Mark, var den største af de to Sten, Troldkællingen kastede over Sundet.³⁶⁾

Rettelser og Tilføjelser til ovenanførte Stenliste bedes velvilligst sendt til *Dansk Folkemindesamling*, Kgl. Bibliotek, København K.

NOTER.

- ¹⁾ Sophus Müller i Aarb. f. nord. Oldk. 1920, 126 ff.
- ²⁾ Johs. Steenstrup i Danmarks Riges Historie I, 103.
- ³⁾ Thiele: Danske Folkesagn I (1818), 13.
- ⁴⁾ Indb. til Nationalmuseet ved J. Schjøth, Kbhvn, 1845.
- ⁵⁾ DFS. 1906/31b (3: Dansk Folkemindesamling); jfr. Kbhvns. A. Aarb. 1924, 8 f. og det svenske „Hvar 8 Dag“ ^{23/2} 1908 (med Billede Stenen).
- ⁶⁾ Thiele III (1818), 27.
- ⁷⁾ Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III, Nr. 314 (efter Resen I, 19).
- ⁸⁾ E. T. Kr.: Danske Sagn III, Nr. 156.
- ⁹⁾ DFS. 1906/23: 141.
- ¹⁰⁾ DFS. 1906/31b: 144; meddelt af Lærer C. Weiss 1908, efter sin Hustru, f. i Ballerup, se Kbhvns. A. Aarb. 1924, 19.
- ¹¹⁾ DFS. 1906/23: 153.
- ¹²⁾ DFS. 1906/23: 153 og DFS. 1906/31b: 162; J. Kamp: Folkeminder 1877, 347, 1008.
- ¹³⁾ Afskrift i DFS. 1906/31b: 164
- ¹⁴⁾ DFS. 1906/23: 164.
- ¹⁵⁾ Trap¹ II, 344.
- ¹⁶⁾ Indb. til Natm., Afskr. i DFS. 1906/31b.
- ¹⁷⁾ Hoffmans Foundationer X (Appendix til Sjællands Stift), 19.
- ¹⁸⁾ Danske Folkesagn I, 21, jfr. „Morskabslæsning“ 1841, 58.
- ¹⁹⁾ Jens Kamp: Folkeminder, 346. 1008.
- ²⁰⁾ Skattegraveren III, Nr. 1123.
- ²¹⁾ DFS. 1906/31 b: 165. Fot. i DFS.; jfr. Kbhvn. A. Aarb. 1924, 6 f (med Henv.).
- ²²⁾ Om Lejre-stenene findes udførlige Oplysninger med mange Henvisninger i Dr. Vilhelm la Cours „Lejrestudier“ i Danske Studier 1921, især S. 156, 162. Endvidere findes Oplysninger i Mængde om Lejre i Arthur Fangs „Lejreegnen og dens Oldtidsminder“ i Kbhvn. A. Aarb. 1922, især S. 127 ff. I Trap¹ II, 328 er Oplysningerne om Lejre-stenene forkerte, i Værkets 4. Udg. nævnes Stenene ikke.
- ²³⁾ E. Tang Kristensen: Danske Sagn III, Nr. 225. (Fot. i DFS.).
- ²⁴⁾ DFS. 1906/23: 173, 398.
- ²⁵⁾ Meddelt 1927 af Lærer D. E. Petersen, Kyndeløse.
- ²⁶⁾ DFS. 1906/31b: 181.
- ²⁷⁾ Aarb. f. nord. Oldk. 1876, 131; jfr. Trap¹ II, 361.
- ²⁸⁾ Antiquariske Annaler I (1812), 138 (Aarb. f. nord. Oldk. 1876, 131); jfr. Trap¹ II, 373.

- ²⁹⁾ E. T. Kristensen; Danske Sagn III, Nr. 163.
- ³⁰⁾ Danske Sagn III, Nr. 221.
- ³¹⁾ Marie Christophersen og Henrik Ussing: Fra He-
deboegnen 1923, 168; jfr. Kbhvns. A. Aarb. 1911, 70 f.
- ³²⁾ DFS. 1906/1.
- ³³⁾ Skattegraveren XII, 152, Nr. 483.
- ³⁴⁾ DFS. 1906/23: 213.
- ³⁵⁾ DFS. 1906/23; optegnet 1920.
- ³⁶⁾ Kbhvns. A. Aarb. 1911, 71.

For velvillig Bistand ved Udarbejdelsen af nærværende Af-
handling er jeg Hr. Direktør A. Fang, Roskilde, megen Tak
skyldig.

¹³/₁₀ 1927.

August F. Schmidt.